

Bekendheid Harde Knip

Eindrapportage

Onderzoek in opdracht van de Inspectie van het Onderwijs
Froukje Wartenbergh-Cras
Joyce Bendig-Jacobs
Marc Thomassen

ResearchNed
juni 2012

© 2012 ResearchNed Nijmegen in opdracht van de Inspectie van het Onderwijs. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Achtergrond	3
1.2	Onderzoeksopzet	3
1.3	Respons	4
1.4	Invoering harde knip	5
1.5	Leeswijzer rapport	5
2	Voorlichting over de harde knip	7
2.1	Bekendheid met de maatregel	7
2.2	Gevolgen van de harde knip	8
2.3	Informatie over de harde knip	8
3	Herkansingen	11
3.1	Herkansingsmogelijkheden	11
3.2	Terugkoppelen behaald resultaat	11
4	Studievoortgang	13
4.1	Verwachte afrondingsmoment bachelor/premaster	13
4.2	Aantal studiepunten	13
5	Plannen na de bachelor en instroommomenten in de master	15
5.1	Doorstroom naar master	15
5.2	Doorstroom naar andere universiteiten	15
5.3	Doorstroom naar type master	16
5.4	Instroommomenten in de master	16
6	Hardheidsclausule	18
6.1	Bekendheid hardheidsclausule	18
6.2	Plannen beroep doen op hardheidsclausule	19
6.3	Grond toekenning hardheidsclausule	20
7	Samenvatting	23
	Lijst tabellen en figuren	25

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Tien jaar geleden is in het hoger onderwijs de Bachelor-Masterstructuur ingevoerd waarbij de Nederlandse doctoraalopleiding gewijzigd is in het Europese systeem van een gescheiden bachelor- en masteropleiding. Het wettelijk voorschrift (WHW artikel 7.13. lid 3) is dat elke bacheloropleiding in ieder geval toegang geeft tot minimaal één aansluitende masteropleiding, te volgen aan dezelfde instelling. Er zijn opleidingen die eisen dat alle studiepunten van de bacheloropleiding behaald moeten zijn voordat gestart kan worden met een masteropleiding ('harde knip'). Echter, op dit moment is het ook mogelijk om bij de eigen instelling te beginnen aan de masteropleiding zonder de bacheloropleiding (volledig) te hebben afgerond. Men spreekt in dit geval van 'zachte knip'. In het rapport 'BaMa ontkiemt' schrijft de Inspectie van het Onderwijs in 2005 dat de eisen voor instroom van een bachelorstudent aan een masteropleiding tussen - en zelfs binnen universiteiten - erg van elkaar kunnen verschillen, niet altijd duidelijk zijn of consequent gehanteerd worden. Dit leidt volgens het rapport tot onzekerheid bij een grote groep studenten.

In 2007 geeft de Inspectie in haar rapport 'BaMa stroomt door' aan dat opleidingen meer helderheid bieden aan de toelatingseisen van de masteropleiding dan in 2005 het geval was. Daarnaast komt in het rapport (onder meer) ook de wens van wo-instellingen en opleidingen naar voren om de 'zachte knip' om te zetten naar de 'harde knip'. Met ingang van 1 september 2012 wordt bij wo-instellingen de harde knip ingevoerd als onderdeel van het wetsvoorstel 'Ruim Baan voor Talent' dat op 5 juli 2011 is aangenomen.

De Inspectie onderzoekt op verzoek van het ministerie van OCW op welke wijze universiteiten invulling geven aan randvoorwaarden om de harde knip tussen bachelor- en masterfase per 1 september 2012 te kunnen invoeren. Ten behoeve hiervan heeft ResearchNed onder een panel van studenten door de Inspectie ontwikkelde vragenlijsten afgenomen en de resultaten verwerkt in voorliggende rapportage. Naast dit landelijk rapport worden de resultaten op maat teruggekoppeld aan de universiteiten middels een instellingsgebonden tabellenrapportage.

1.2 Onderzoekopzet

De Inspectie ontwikkelde ten behoeve van dit onderzoek vragenlijsten die ingaan op de bekendheid met en de voorlichting over de harde knip. Deze zijn vervolgens uitgezet onder twee groepen studenten:

- Voltijdstudenten in hun laatste bachelorjaar in het wo;
- Voltijdstudenten die momenteel in het wo een premaster volgen (een schakelprogramma tussen hbo en wo).

De studenten die benaderd zijn voor dit onderzoek hebben allen in een eerder onderzoek, in een voorgaand collegejaar, aangegeven dat ze vaker deel wilden nemen aan onderzoek met betrekking tot hun onderwijs. Omdat op voorhand niet met zekerheid was vast te stellen in welke fase van hun opleiding de studenten op dit moment zaten en met name premasterstudenten op basis van de beschikbare achtergrondgegevens niet als zodanig te identificeren waren, is het onderzoek relatief breed uitgezet. Door middel van een aantal selectievragen is vervolgens de exacte doelgroep door de vragenlijst geleid.

Het veldwerk heeft plaatsgevonden van 4 april tot 1 mei 2012. Aan de studenten is een mail gestuurd met daarin het verzoek de vragenlijst in te vullen. Aan elke student werd een uniek wachtwoord gestuurd dat toegang gaf tot de vragenlijst. In de volgende paragraaf beschrijven we meer uitgebreid de respons.

1.3 Respons

In totaal zijn 16.696 studenten die in eerdere onderzoeken aangaven vaker aan onderzoeken over hun onderwijs mee te willen werken, per e-mail aangeschreven om deel te nemen aan het onderzoek: 11.079 wo-bachelorstudenten en 5.617 potentiële premasterstudenten (hbo-studenten die in studiejaar 2010-2011 vierdejaars waren). Daarvan gaven 7.226 studenten gehoor aan de oproep en vulden (een deel van) de vragenlijst in (brutorespons=43%). Echter, 4.477 studenten bleken op grond van de selectievragen onterecht te zijn benaderd voor het onderzoek. Voor het onderzoek zijn vervolgens alleen de studenten meegenomen die de vragenlijst ten minste tot en met de laatste 'gesloten' vraag hebben ingevuld. Dat betekende concreet dat van de studenten die tot de doelgroep behoorden nog eens 75 respondenten buiten de analyses zijn gehouden (nettorespons=25%). Aan de data die via het panel verzameld zijn, zijn eerder verzamelde gegevens van studenten van de Universiteit van Tilburg toegevoegd. Deze studenten zijn aangeschreven door de betreffende universiteit op basis van een volledig bestand van e-mailadressen. Het aantal studenten dat daarmee bereikt is, is logischerwijs hoger dan voor de instellingen wiens studenten via het panel benaderd zijn. Voor de schets van het landelijk beeld zijn de gegevens gewogen naar instelling om op die manier te corrigeren voor onevenwichtigheid in de resultaten. Uiteindelijk worden de uitspraken gebaseerd op de antwoorden van in totaal 3.975 studenten, netto 6,6 en 6,8 procent van respectievelijk de populatie bachelor-fase-3- en premasterstudenten. In tabel 1 en tabel 2 is de respons voor de beide groepen weergegeven.

Tabel 1: Netto respons naar instelling – wo-bachelors

	Populatie	Steekproef- omvang	Respons	% Respons t.o.v. steekproef	% Respons t.o.v. populatie
Universiteit Leiden	4.435	876	241	27,5%	5,4%
Rijksuniversiteit Groningen	6.896	1.170	240	20,5%	3,5%
Universiteit Utrecht	7.274	1.642	384	23,4%	5,3%
Erasmus Universiteit Rotterdam	4.776	653	139	21,3%	2,9%
Technische Universiteit Delft	2.555	895	223	24,9%	8,7%
Technische Universiteit Eindhoven	1.475	353	92	26,1%	6,2%
Universiteit Twente	1.770	551	183	33,2%	10,3%
Wageningen Universiteit	1.542	288	108	37,5%	7,0%
Universiteit Maastricht	3.454	654	133	20,3%	3,9%
Universiteit van Amsterdam	6.128	1.608	334	20,8%	5,5%
Vrije Universiteit Amsterdam	5.580	945	223	23,6%	4,0%
Radboud Universiteit Nijmegen	4.501	947	247	26,1%	5,5%
<i>Universiteit van Tilburg</i>	<i>2.931</i>	<i>465*</i>	<i>989</i>	-	<i>33,7%</i>
Onbekend	-	23	-	-	-
Totaal	53.317	11.079	3.536	31,9%	6,6%

Bron: 1CijferHO en enquête harde knip. * Studenten van de UvT zijn wel uitgenodigd omdat ze mogelijk onderwijs van instelling veranderd waren. Indien ze nog altijd aan de UvT studeerden is hen uiteraard niet gevraagd de vragenlijst opnieuw in te vullen.

Tabel 2: Netto respons naar instelling – premasterstudenten

	Schatting populatie ¹	Respons	% Respons t.o.v. populatie
Universiteit Leiden	324	6	1,9%
Rijksuniversiteit Groningen	944	10	1,1%
Universiteit Utrecht	816	29	3,6%
Erasmus Universiteit Rotterdam	772	7	0,9%
Technische Universiteit Delft	268	17	6,3%
Technische Universiteit Eindhoven	463	6	1,3%
Universiteit Twente	485	4	0,8%
Wageningen Universiteit	148	4	2,7%
Universiteit Maastricht	276	8	2,9%
Universiteit van Amsterdam	470	7	1,5%
Vrije Universiteit Amsterdam	1.585	11	0,7%
Radboud Universiteit Nijmegen	386	18	4,7%
Universiteit van Tilburg	1.073	420	39,1%
Totaal	8.010	547	6,8%

Bron: 1CijferHO en enquête harde knip. Verdeling van de steekproef naar instelling kan niet worden weergegeven omdat deze studenten vorig jaar nog studeerden aan een hbo-instelling en pas na invullen van de enquête bekend is aan welke wo-instelling ze nu studeren.

1.4 Invoering harde knip

Een aantal instellingen heeft uitstel gevraagd en gekregen voor de invoering van de harde knip. In het rapport wordt dan ook – waar relevant – onderscheid gemaakt naar 'invoeringsstatus'. Onderstaand overzicht geeft aan welke instellingen de harde knip in collegejaar 2011-2012 als toelatingsmaatregel al volledig hebben ingevoerd, welke dat deels gedaan hebben en welke instellingen de harde knip nog helemaal niet hebben ingevoerd.

Tabel 3: Status invoering harde knip (collegejaar 2011-2012)

	Aantal universiteiten
Geheel ingevoerd	4
Deels ingevoerd	2
Niet ingevoerd	7

1.5 Leeswijzer rapport

In het vervolg van dit rapport gaan we achtereenvolgend in op een aantal aspecten rondom de invoering van de harde knip in het hoger onderwijs.

Hoofdstuk 2 beschrijft allereerst de bekendheid met en de voorlichtingsactiviteiten rondom de harde knip.

In hoofdstuk 3 wordt gekeken naar de mogelijkheden die de studenten in hun laatste bachelorjaar of premaster hebben om vakken waarvoor ze niet geslaagd zijn te kunnen herkansen.

¹ De populatie premasterstudenten is bepaald door in het 1CijferHO-bestand studenten te selecteren die in 2009 of 2010 een hbo-bacheloropleiding hebben afgerond en daarna voor het eerst in 2011-2012 in het wo zijn ingestroomd. Het is echter nadrukkelijk een schatting, die het belet uitspraken te doen over de representativiteit.

Hoofdstuk 4 gaat vervolgens in op aspecten van de studievoortgang van studenten: ziet het er naar uit dat ze hun bachelor of premaster op tijd afronden om - als dat hun voornemen is - in september van start te kunnen gaan met hun masteropleiding?

In hoofdstuk 5 staat de in- en doorstroom centraal: hoe zien studenten de doorstroom voor zich, welke type master willen ze gaan volgen en in hoeverre biedt de beoogde masteropleiding naast een instroommoment op 1 september ook nog andere instroommogelijkheden binnen een collegejaar?

Hoofdstuk 6 behandelt de opvattingen van studenten rondom de zogenaamde 'hardheidsclausule': de mogelijkheid om toch toe te staan dat in uitzonderlijke gevallen aan de master begonnen kan worden voordat de bachelor volledig is afgerond.

Hoofdstuk 7 tot slot vat de resultaten van dit onderzoek samen.

In het rapport worden in de tabellen de gewogen percentages met een ongewogen N weergegeven. In de bijlage is een lijst van alle figuren en tabellen opgenomen.

2 Voorlichting over de harde knip

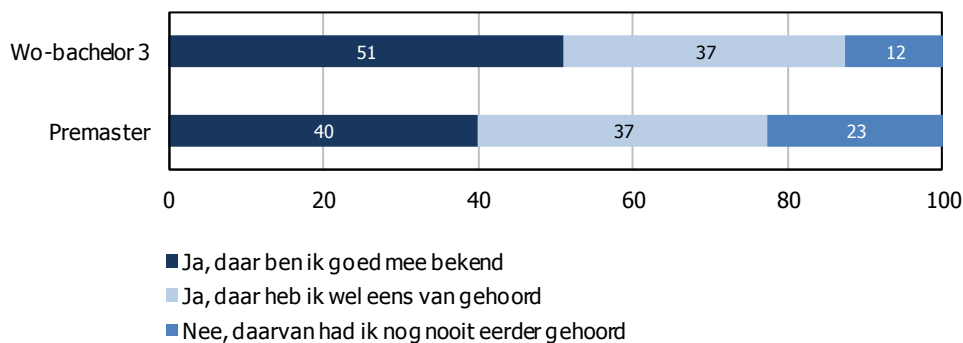
Dit hoofdstuk beschrijft de mate waarin studenten al bekend zijn en bekend worden gemaakt met de invoering van de harde knip in hun opleiding. Daarbij worden de volgende vragen beantwoord:

- In hoeverre zijn studenten bekend met de harde knip en de gevolgen daarvan voor hun eigen studie?
- In hoeverre zijn studenten op de hoogte gesteld door de universiteit van de invoering van deze maatregel?
- Op welke wijze hebben universiteiten deze voorlichting vormgegeven?

2.1 Bekendheid met de maatregel

Figuur 1 laat zien dat de meerderheid van de studenten in het voorjaar van 2012 heeft gehoord van de harde knip als toelatingsmaatregel voor masterstudies. Dat geldt voor de bachelorstudenten (88%) nog meer dan voor de premasterstudenten (77%). Onder de premasterstudenten heeft een kwart nog niet eerder van deze maatregel gehoord. De helft van de studenten in hun laatste wo-bachelorjaar en veertig procent van de premasterstudenten geeft aan goed bekend te zijn met de harde knip.

Figuur 1: Bekendheid met de harde knip (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

In tabel 4 is de bekendheid met de harde knip afgezet tegen de mate waarin de harde knip in de instelling is ingevoerd. Het percentage studenten dat nog nooit van de harde knip gehoord had voor ze aan dit onderzoek meewerkten, is het hoogst onder de groep waar de harde knip in de hele instelling is ingevoerd. Het kan goed zijn dat juist deze instellingen geen uitgebreide voorlichting hebben opgezet om de invoering van de harde knip expliciet onder de aandacht van de studenten te brengen omdat de maatregel inmiddels al gemeengoed is geworden.

Tabel 4: Bekendheid met de harde knip, naar invoeringsstatus harde knip (%)

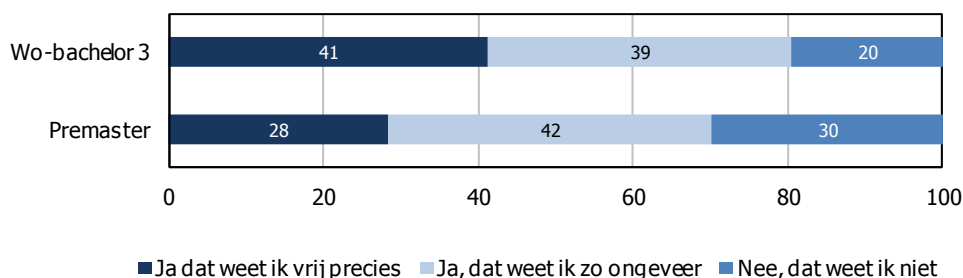
	Geheel ingevoerd*	Deels ingevoerd*	Niet ingevoerd*
Goed mee bekend	36	60	57
Wel eens van gehoord	40	32	35
Nooit eerder van gehoord	24	8	8
Totaal (n=100%)	1.242	287	2.555

Bron: Enquête Harde Knip 2012. *Significante verschillen naar invoeringsstatus van de harde knip ($p < 0,05$).

2.2 Gevolgen van de harde knip

De gevolgen van de invoering van de harde knip voor de eigen studie zijn minder duidelijk voor de studenten (figuur 2): twintig procent van de wo-bachelors en dertig procent van de premasterstudenten geeft aan niet te weten wat voor hun eigen situatie de gevolgen van deze toelatingsmaatregel zijn. Toch geeft de meerderheid van zowel de wo-bachelors als van de premasterstudenten aan ten minste in enige mate zicht te hebben op de uitwerking van deze maatregel op hun studie.

Figuur 2: Bekend met de gevolgen van de harde knip voor de eigen studie? (%)

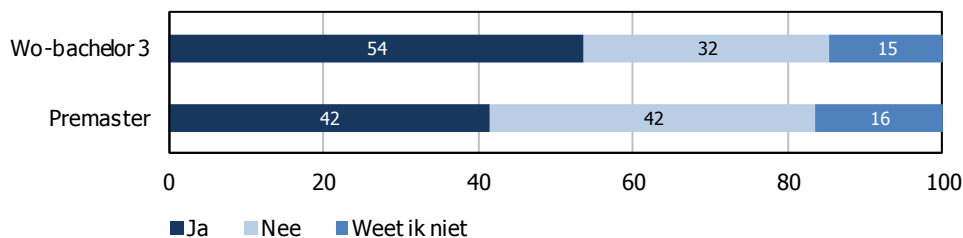

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

2.3 Informatie over de harde knip

Zo'n 40 procent van de premasterstudenten en ruim de helft van de wo-bachelor-3-studenten hebben van hun universiteit informatie ontvangen over de invoering van de harde knip (figuur 3). Bij de premasterstudenten heeft een even groot deel van de studenten geen informatie ontvangen, iets dat voor een derde van de bachelors ook geldt. Zo'n vijftien procent van de beide groepen geeft aan niet te weten of ze informatie ontvangen hebben over dit onderwerp.

Figuur 3: Informatie ontvangen van de universiteit over de harde knip? (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

Studenten op de instellingen waar de harde knip al is ingevoerd, geven aan het minst vaak informatie te hebben ontvangen over de toelatingsmaatregel (tabel 5). Zoals al eerder in dit hoofdstuk geconstateerd hangt dit naar alle waarschijnlijkheid samen met het feit dat deze instellingen hieraan niet expliciet aandacht hebben besteed omdat de maatregel al van kracht is.

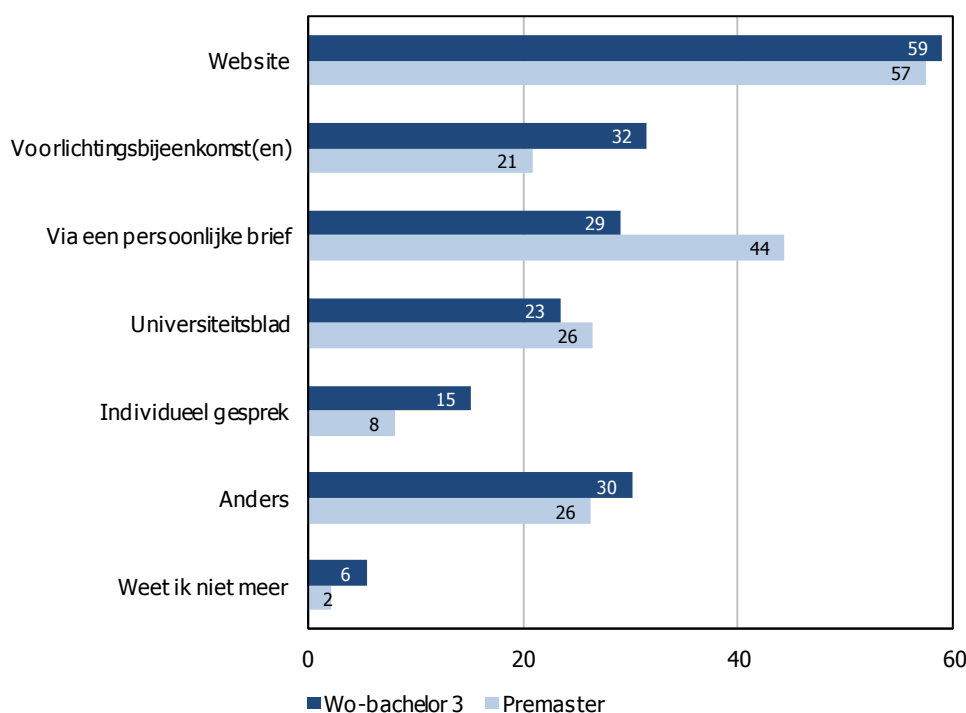
Tabel 5: Informatie ontvangen van de universiteit over de harde knip, naar invoeringsstatus harde knip (%)

	Geheel ingevoerd*	Deels ingevoerd*	Niet ingevoerd*
Ja	30	63	66
Nee	50	21	24
Weet niet	20	15	11
Totaal (n=100%)	1.242	287	2.555

Bron: Enquête Harde Knip 2012. *Significante verschillen naar invoeringsstatus van de harde knip ($p < 0,05$).

Meer dan de helft van de studenten die informatie ontvangen hebben, geeft aan (onder andere) via de website van hun universiteit te zijn geïnformeerd over de invoering van de harde knip (figuur 4). Daarnaast zijn premasterstudenten veelal via een persoonlijke brief op de hoogte gesteld. De wo-bachelors hebben in vergelijking met de premasterstudenten relatief vaak een voorlichtingsbijeenkomst bezocht (32% vs. 21%) of informatie gekregen in een individueel gesprek met een studieadviseur, decaan of docent (15% vs. 8%). Een kwart tot dertig procent van de studenten geeft aan op een andere manier te zijn geïnformeerd over de harde knip. Meest genoemde andere wijzen van informeren zijn een algemene e-mail of nieuwsbrief vanuit de universiteit over dit onderwerp. Daarnaast komt het voor dat studenten tijdens een college zijn geïnformeerd of door studieverenigingen op de hoogte zijn gesteld.

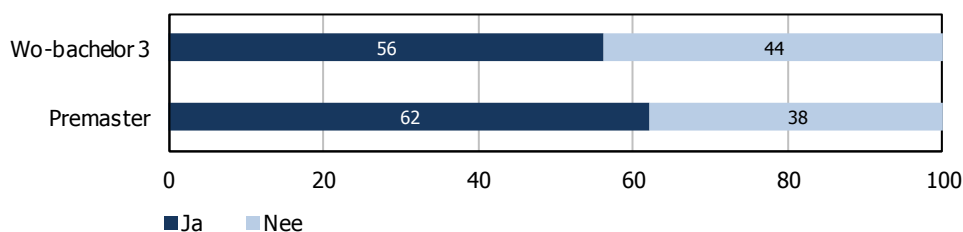
Figuur 4: Wijze van informeren over de harde knip (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

Meer dan de helft van de studenten heeft behoefte aan (meer) informatie over de harde knip (figuur 5). Onder de premasterstudenten is die behoefte in net iets grotere mate aanwezig dan onder de wo-bachelorstudenten.

Figuur 5: Behoeftte aan (meer) informatie over de harde knip (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

Ook geven studenten die nog niet goed weten wat de harde knip precies voor hun eigen studie betekent, veel vaker aan dat ze meer informatie over de maatregel willen ontvangen (tabel 6). Van de groep die al wel weet wat de harde knip precies voor hen betekent, geeft ongeveer een derde aan (meer) informatie te willen ontvangen. Bij de groep die dat nog niet weet, geldt dat voor 85 procent van de wo-bachelorstudenten en 80 procent van de premasters.

Tabel 6: Behoeftte aan meer informatie, naar bekendheid met gevolgen voor eigen studie (%)

	Wo-bachelor 3			Premaster		
	Precies	Ongeveer	Niet	Precies	Ongeveer	Niet
Behoeftte aan informatie	31*	68*	85*	39*	65*	80*
Geen behoeftte aan informatie	69*	32*	15*	61*	35*	20*
Totaal (n=100%)	1.630	1.332	574	215	237	95

Bron: Enquête Harde Knip 2012. *Significante verschillen naar het al dan niet bekend zijn met gevolgen van harde knip voor eigen studie ($p < 0,05$).

3 Herkansingen

In de discussies² die gevoerd zijn rondom de invoering van de harde knip is meermaals aan de orde gekomen dat het belangrijk is dat studenten optimaal in staat worden gesteld hun bacheloropleiding te voltooien om daarmee aan de toelatingsvoorwaarden voor de masteropleiding te voldoen. De staatssecretaris benadrukte dat studenten voldoende herkansingsmogelijkheden moeten hebben, zeker in het laatste jaar voorafgaand aan de beoogde start van de master. In de planning moet de instelling daarom expliciet rekening houden met deadlines voor toelating tot de master. Om deze reden is het ook belangrijk dat studenten zicht hebben op hun studievoortgang.

In dit hoofdstuk wordt de gang van zaken rondom herkansingen beschreven. Er wordt naar twee zaken gekeken:

- Hoeveel herkansingsmogelijkheden krijgen studenten in het laatste jaar voor de beoogde start van hun master?
- Op welke termijn krijgen ze studieresultaten teruggekoppeld?

3.1 Herkansingsmogelijkheden

De meerderheid van de studenten heeft één of twee keer per collegejaar een herkansingsmogelijkheid (tabel 7). Een heel klein percentage geeft aan dat het onbeperkt mogelijk is een vak te herkansen. Het is opmerkelijk dat een vijfde van de premasterstudenten niet op de hoogte is van de herkansingsmogelijkheden.

Tabel 7: Herkansingsmogelijkheden in laatste jaar voor start master (%)

	Wo-bachelor 3*	Premaster*
Dat kan onbeperkt	2	4
Dat kan maximaal 2 keer per collegejaar	24	24
Dat kan 1 keer per collegejaar	65	47
Dat kan per afstudeervariant verschillen	3	5
Dat kan nooit	1	0
Dat weet ik niet	5	20
Totaal (n=100%)	3.536	547

Bron: Enquête Harde Knip 2012. *Verschillen tussen beide groepen zijn significant ($p < 0,05$).

3.2 Terugkoppelen behaald resultaat

De resultaten zijn in meer dan de helft van de gevallen binnen twee tot vier weken na het tentamen bekend in de studentadministratie. Bij ongeveer één op de tien studenten gebeurt dat zelfs binnen tien werkdagen na het tentamen (tabel 8). Een vijfde van de wo-bachelors moet doorgaans meer dan vier weken wachten voordat het resultaat in de administratie verwerkt is. De premasterstudenten geven aan sneller hun resultaten teruggekoppeld te krijgen dan de wo-bachelors.

² Bijvoorbeeld: Wijziging van onder meer de Wet studiefinanciering 2000 in verband met het onderbrengen van de basisbeurs voor studenten in de masterfase in het sociaal leenstelsel en het aanbrengen van enkele vereenvoudigingen in het studiefinancieringsstelsel (<http://ikregeer.nl/documenten/kst-33145-6>).

Tabel 8: Tijdsduur terugkoppeling tentamenresultaten (%)

	Wo-bachelor 3*	Premaster*
Meestal binnen 10 werkdagen na het tentamen	12	10
Meestal 2-4 weken na het tentamen	55	58
Meestal meer dan 4 weken na het tentamen	20	13
Dat is heel wisselend	12	12
Weet ik niet	1	6
Totaal (n=100%)	3.536	547

Bron: Enquête Harde Knip 2012. *Versillen tussen beide groepen zijn significant ($p < 0,05$).

4 Studievoortgang

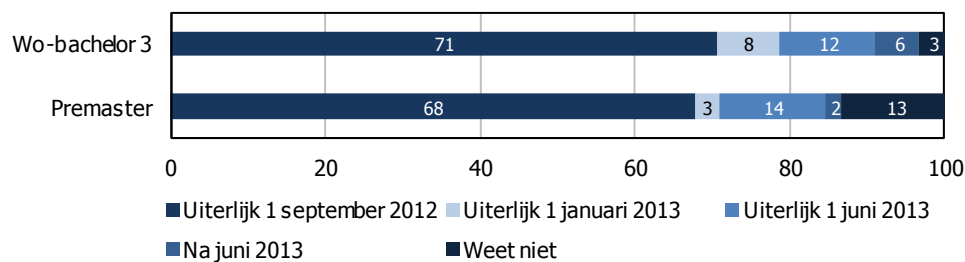
In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de vermoedelijke studievoortgang van studenten die zich in het voorjaar van 2012 in de afrondende bachelor- of premasterfase bevonden. Die gebeurt op twee manieren:

- Wanneer verwachten de studenten hun bachelor of premaster af te ronden?
- Hoeveel studiepunten verwachten studenten op 1 september te hebben behaald?

4.1 Verwachte afrondingsmoment bachelor/premaster

In het voorjaar van 2012 verwachtte zo'n zeventig procent van de studenten uiterlijk 1 september 2012 hun bachelor of premaster te hebben afgerond (figuur 6). Ongeveer één op de vijf studenten verwacht daar in elk geval nog een deel van het collegejaar 2012-2013 voor nodig te hebben. Een heel klein deel verwacht ook in collegejaar 2012-2013 nog bezig te zijn met de afrondende fase. Iets meer dan één op de tien premasterstudenten kan het afrondingsmoment niet goed inschatten, iets dat drie procent van de bachelorstudenten eveneens aangeeft.

Figuur 6: Verwacht afrondingsmoment bachelor (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

Er is hierbij geen wezenlijk verschil tussen studenten aan instellingen waar de harde knip al volledig, deels of helemaal niet is ingevoerd.

4.2 Aantal studiepunten

Bachelorstudenten hebben 180 ECTS nodig om hun bacheloropleiding af te ronden. Bij premasterstudenten is dat verschillend. In de vragenlijst geeft 40 procent van de premasterstudenten aan 60 ECTS te moeten halen, een vergelijkbaar aandeel moet 45 ECTS of minder behalen om de premaster af te sluiten. Negen procent heeft te maken met een premaster van meer dan 60 ECTS in omvang. Tabel 9 geeft het verwachte aantal studiepunten weer dat de studenten op 1 september 2012 hebben behaald. De meerderheid van de studenten ligt op schema en dit stemt overeen met het beeld dat we eerder al zagen bij de vraag naar het verwachte afrondingsmoment (figuur 6).

Tabel 9: Verwacht aantal studiepunten (ECTS) op 1 september 2012 (%)

	%
Wo-bachelor 3	
180 EC (alle punten behaald)	69
175 EC - 180 EC	9
163 EC - 174 EC	11
150 EC -162 EC	7
minder dan 150 EC	4
Totaal (n=100%)	3.536
Premaster	
60 EC	27
45 EC - 60 EC	21
30 EC - 44 EC	23
15 EC -29 EC	9
minder dan 15 EC	13
Geen antwoord/weet niet/n.v.t.	7
Totaal (n=100%)	547

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

5 Plannen na de bachelor en instroommomenten in de master

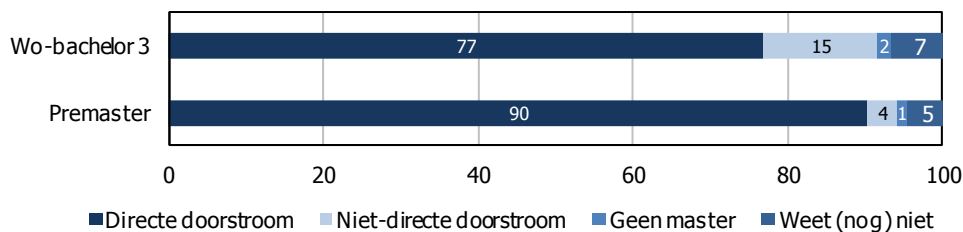
In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de plannen van studenten na afronding van de bachelor en naar de instroommomenten die de masteropleiding aanbiedt. Daarbij wordt in het eerste deel ingegaan op de plannen van studenten: willen zij direct aansluitend aan het afronden van hun toelatingsjaar starten in de masteropleiding? En welk type master hebben zij voor ogen? In het tweede deel wordt gekeken naar de instroommomenten die de masteropleiding aanbiedt. Door de invoering van de harde knip kan het voorkomen dat studenten die slechts enkele studiepunten missen, een jaar studievertraging oplopen. De staatssecretaris heeft universiteiten daarom gevraagd om waar mogelijk met meerdere instroommomenten in de master te werken. Onderstaande vragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

- Hoeveel studenten willen na afronden van hun bachelor/premaster direct doorstromen naar de masteropleiding?
- Aan welke universiteit willen zij deze master volgen?
- Welk type master willen ze gaan volgen?
- Welke instroommomenten biedt de beoogde masteropleiding?

5.1 Doorstroom naar master

Bijna tachtig procent van de wo-bachelors en negentig procent van de premasters is van plan direct na afronding van respectievelijk hun bachelor en premaster verder te studeren in een masteropleiding (figuur 7). Vier procent van de premasters en vijftien procent van de bachelors is van plan hun onderwijsloopbaan tijdelijk te onderbreken tussen het voldoen aan de mastertoelatingseisen en het daadwerkelijk studeren aan een masteropleiding. Het aantal studenten dat toch geen master wil behalen, is minimaal.

Figuur 7: Doorstroomplannen na afronding bachelor/premaster (%)

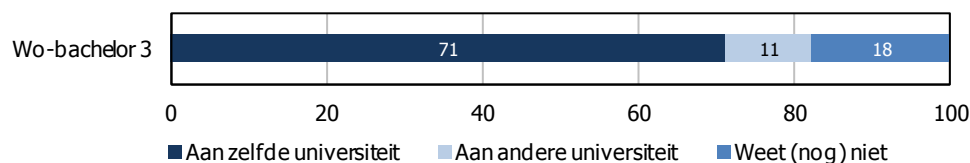

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

5.2 Doorstroom naar andere universiteiten

De meerderheid van de wo-bachelors is van plan om hun master te behalen aan dezelfde universiteit als waar ze hun bacheloropleiding volgen (figuur 8). Ongeveer één op de vijf studenten heeft de keuze voor de universiteit waar ze de master willen volgen in het voorjaar van 2012 nog niet definitief gemaakt.

Figuur 8: Indien van plan door te stromen: al bekend aan welke universiteit? (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012. Alleen wo-bachelor 3.

Studenten aan de opleidingen waar de harde knip al van kracht is, geven vaker dan andere studenten aan een masteropleiding te overwegen aan een andere universiteit dan waar ze hun bachelor volgen (tabel 10).

Tabel 10: Indien van plan door te stromen: al bekend aan welke universiteit? Naar invoeringsstatus harde knip (%)

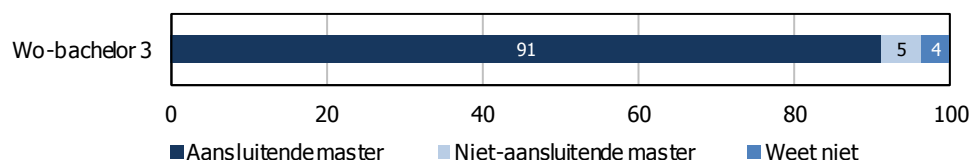
	Geheel ingevoerd*	Deels ingevoerd*	Niet ingevoerd*
Ja, aan de zelfde universiteit	66	77	73
Aan een andere universiteit	13	10	10
Weet (nog) niet	21	12	17
Totaal (n=100%)	1.161	270	1.989

Bron: Enquête Harde Knip 2012. *Significante verschillen naar invoeringsstatus van de harde knip ($p < 0,05$).

5.3 Doorstroom naar type master

De overgrote meerderheid kiest voor een masteropleiding die aansluit bij de inhoud van hun bacheloropleiding (figuur 9). Vijf procent kiest voor een master in een ander vakgebied.

Figuur 9: Indien van plan door te stromen: welk type master? (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012. Alleen wo-bachelor 3.

5.4 Instroommomenten in de master

In hoofdstuk 4 zagen we dat zo'n zeventig procent van de studenten verwacht op 1 september 2012 klaar te zijn met hun bachelor of premaster en dus op dat moment ook zondermeer door te kunnen stromen naar de (veelal aansluitende) masteropleiding. Voor de overige dertig procent is de studievertraging die ze zullen oplopen doordat ze op dat moment nog niet klaar zijn met hun bachelor, afhankelijk van de beschikbare instroommomenten binnen de masteropleiding die ze willen gaan volgen. Bijna de helft van de studenten die direct door willen stromen naar de masteropleiding, geeft aan dat ze bij de masteropleiding van hun keuze op meer dan één moment in het jaar in kunnen stromen.

Respectievelijk 30 en 31 procent van deze bachelor- en premasterstudenten geeft aan dat instromen alleen mogelijk is op 1 september. Een vijfde van de studenten die direct door willen stromen, geeft overigens aan niet op de hoogte te zijn van de beschikbare instroommomenten bij de masteropleiding die ze van plan zijn te gaan volgen.

Tabel 11: Indien van plan direct door te stromen: beschikbare instroommomenten (%)

	Wo-bachelor 3	Premaster
Alleen in september	30	31
In september en op 1 ander moment	35	34
Op meer dan 2 momenten per collegejaar	6	6
Dat kan doorlopend	7	7
Dat weet ik niet	21	21
Totaal (n=100%)	2.719	528

Bron: Enquête Harde Knip 2012. Verschillen tussen beide groepen zijn NIET significant ($p < 0,05$).

6 Hardheidsclausule

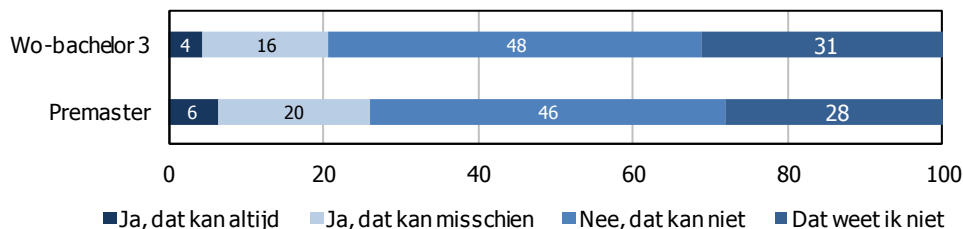
Studenten die aan de master willen beginnen zonder voldaan te hebben aan de toelatingseisen kunnen een beroep doen op de zogenaamde hardheidsclausule. Instellingen zijn wettelijk verplicht uitzonderingen mogelijk te maken op de strenge toepassing van de harde knip indien vertraging in de bachelorfase niet aan studenten zelf te wijten is. In de wet zijn daarvoor echter geen vaste uitzonderingen vastgelegd. De beslissing ligt uiteindelijk altijd bij het instellings- of faculteitsbestuur. In dit laatste resultatenhoofdstuk bekijken we de mate waarin studenten op de hoogte zijn van deze hardheidsclausule. Daarnaast is een aantal mogelijke gronden voor een beroep op de hardheidsclausule aan de studenten voorgelegd en is hen ook gevraagd nog andere mogelijke gronden te noemen. Aan het eind van het hoofdstuk is antwoord gegeven op de volgende vragen:

- In hoeverre zijn studenten op de hoogte van de mogelijkheid om toch aan hun masteropleiding te beginnen als hun bachelor nog niet volledig is afgerond?
- Op welke wijze zijn studenten geïnformeerd over deze 'hardheidsclausule'?
- In hoeverre zouden studenten zelf een beroep doen op de hardheidsclausule indien dat nodig is?
- Op welke grond denken de studenten dat de hardheidsclausule geldt?

6.1 Bekendheid hardheidsclausule

Studenten verwachten geen coulance wanneer de harde knip als toelatingsmaatregel van kracht is geworden (figuur 10). Bijna de helft gaat ervan uit onder geen enkele voorwaarde aan de master te kunnen beginnen zonder de bachelor of premaster te hebben afgerond. Ongeveer twintig procent van de wo-bachelors en een kwart van de premasters verwacht dat dat (wellicht) toch mogelijk is. Een derde weet op deze vraag het antwoord niet.

Figuur 10: Indien van plan door te stromen: kan dat toch zonder bachelor te hebben afgerond? (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

Studenten op de instellingen waar de harde knip inmiddels deels is ingevoerd, zijn er het vaakst van overtuigd dat er voor de harde knip geen uitzonderingen gelden (tabel 12). De groep die het vaakst aangeeft dat de mogelijkheid om door te stromen ondanks het niet afronden van de bachelor of premaster er toch is, betreft de studenten aan instellingen waar de harde knip nog niet is ingevoerd.

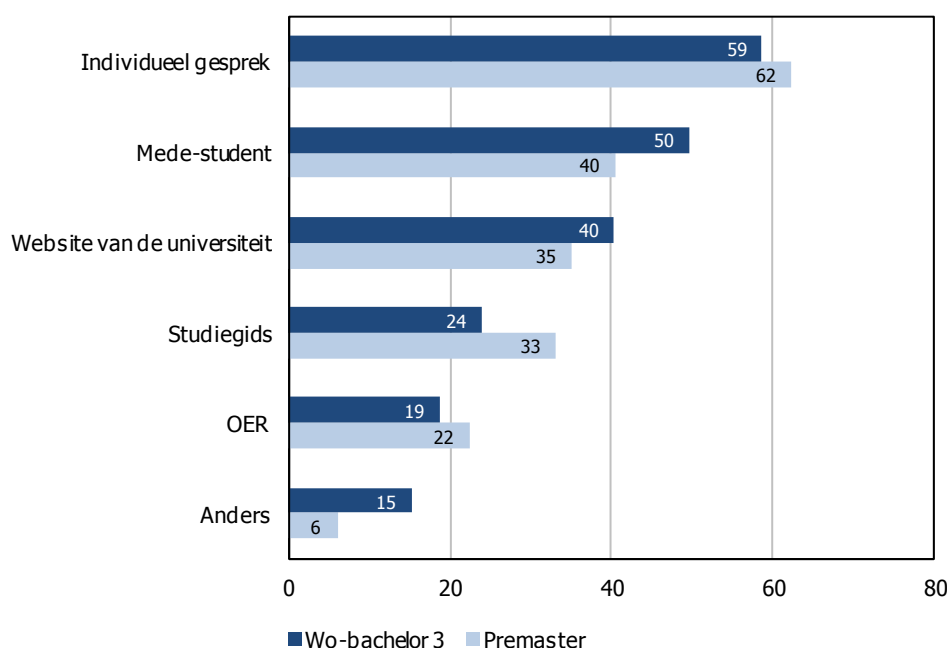
Tabel 12: Mogelijkheid doorstromen naar master zonder bachelor te hebben afgerond, naar invoeringsstatus harde knip (%)

	Geheel ingevoerd	Deels ingevoerd	Niet ingevoerd
Ja, dat kan altijd	3	2	7
Ja, dat kan misschien	12	11	22
Nee, dat kan niet	45	64	45
Dat weet ik niet	40	24	26
Totaal (n=100%)	1.214	285	2.458

Bron: Enquête Harde Knip 2012. *Significante verschillen naar invoeringsstatus van de harde knip ($p < 0,05$).

Studenten die aangeven dat ze weten wat er mogelijk is, geven aan deze informatie met name in een individueel gesprek met de studieadviseur, decaan of docent te hebben gekregen (figuur 11). Daarnaast zijn voor bachelorstudenten medestudenten en de website belangrijke bronnen van informatie over de hardheidsclausule. Premasterstudenten raadplegen hierover vaker dan de bachelorstudenten de studiegids. Andere informatiebronnen die door de studenten genoemd zijn, zijn met name: een (algemene) e-mail of nieuwsbrief of eigen interpretatie ("Dat is de betekenis van de harde knip toch?").

Figuur 11: Op welke wijze geïnformeerd over hardheidsclausule? (%)

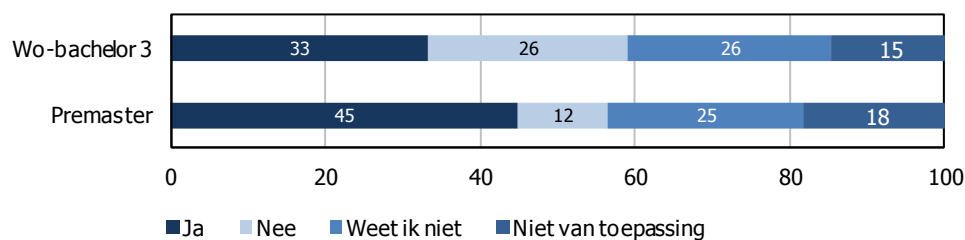

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

6.2 Plannen beroep doen op hardheidsclausule

Aan de studenten is gevraagd of ze als ze een masteropleiding willen starten terwijl ze hun bacheloropleiding nog niet hebben afgerond, een beroep zouden doen op de hardheidsclausule. Bijna de helft van de premasterstudenten en een derde van de wo-bachelors geeft aan dit inderdaad te zullen doen. Ongeveer één op de tien premasterstudenten en een kwart van de wo-bachelors zegt dit niet te doen. Voor de meerderheid is dat op dit moment moeilijk te zeggen of vooralsnog niet van toepassing.

Figuur 12: Indien nodig: zou je beroep doen op hardheidsclausule? (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

De groep die aangeeft de verwachting te hebben op tijd alle studiepunten te hebben behaald, geeft het minst vaak aan dat ze een beroep zouden doen op de hardheidsclausule (tabel 13). Toch geeft een derde van deze studenten nog altijd aan dit indien nodig wel te zullen doen. Echter, vergeleken met de studenten die minder zeker zijn voldoende studiepunten te behalen, geven deze studenten relatief vaak aan dat een dergelijke overweging op hun situatie niet van toepassing is.

Tabel 13: Indien nodig: zou je beroep doen op hardheidsclausule? Naar aantal behaalde studiepunten, alleen wo-bachelorstudenten (%)

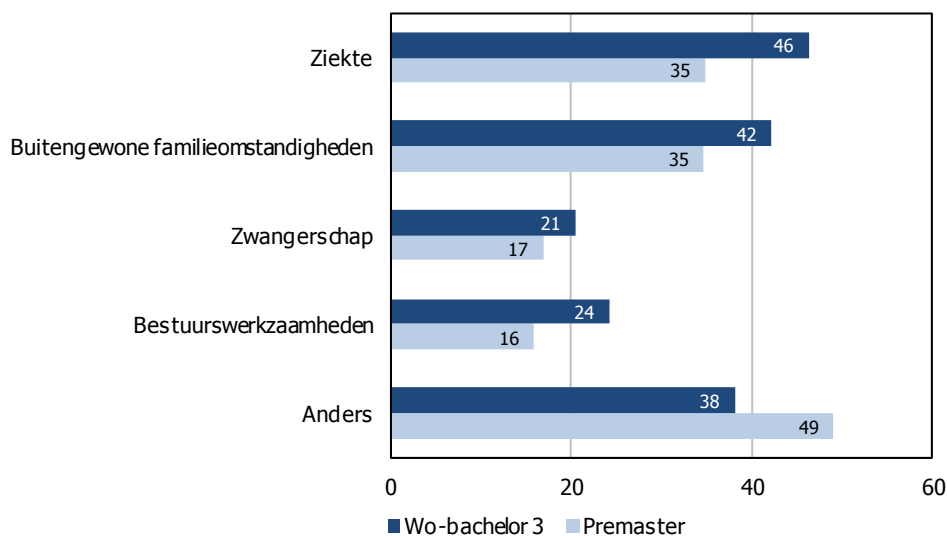
	180 EC (alle punten behaald)	175 EC - 180 EC	163 EC - 174 EC	150 EC - 162 EC	minder dan 150 EC
Ja	32*	40*	34*	36*	41*
Nee	25*	25*	28*	31*	25*
Weet ik niet	26*	25*	26*	27*	29*
Niet van toepassing	17*	10*	11*	6*	6*
Totaal (n=100%)	2.214	407	423	215	136

Bron: Enquête Harde Knip 2012. *Significante verschillen naar aantal EC's ($p < 0,05$).

6.3 Grond toekenning hardheidsclausule

Doorgaans worden situaties als ziekte, familie-omstandigheden, psychische stoornissen, handicaps, zwangerschap en ook bestuurswerk als vermoedelijke redenen genoemd om toch de masteropleiding te beginnen zonder de bachelor volledig afgerond te hebben. Studenten noemen het vaakst ziekte en/of buitengewone familieomstandigheden als mogelijke gronden om een beroep te doen op de hardheidsclausule (figuur 13). Een groot deel van de studenten noemt echter (ook) een andere reden. In de hierna volgende alinea is een inhoudsanalyse van de open antwoorden gemaakt.

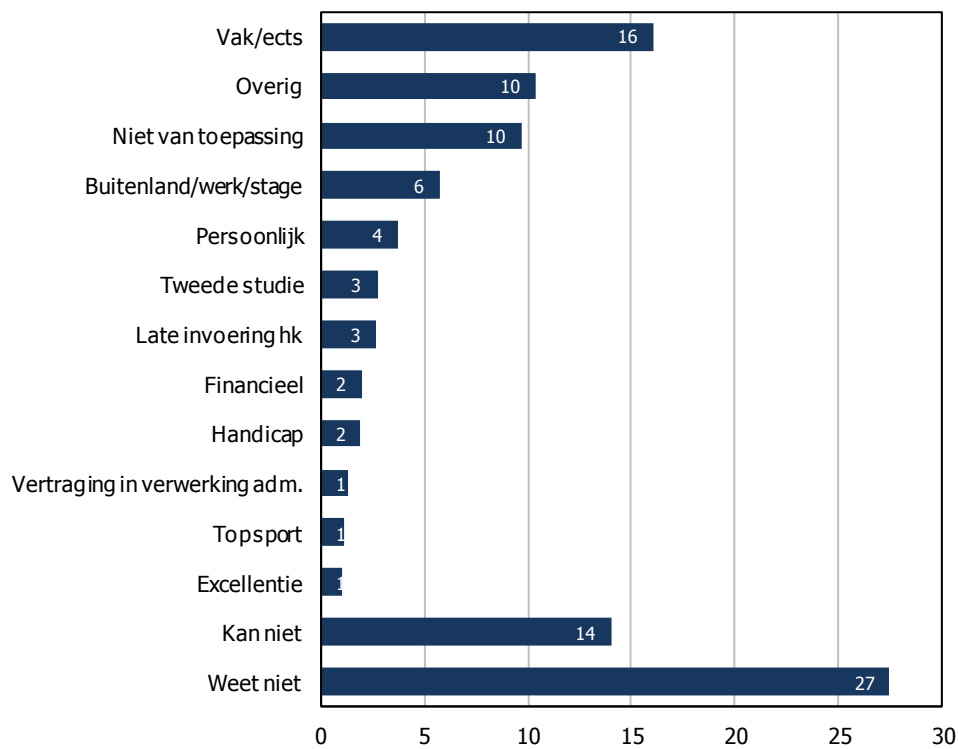
Figuur 13: Op welke gronden toch aan master beginnen zonder bachelor te hebben afgerond? (%)

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

De categorieën 'weet niet' en 'kan niet' buiten beschouwing latend, doen studenten in hun open antwoord het vaakst beroep op de redelijkheid: als je aan het eind van je bachelorstudie of premaster op een paar studiepunten of een laatste vak na niet voldoet aan de toelatingseisen voor de master, vinden studenten het niet redelijk dat je dan toch niet toegelaten wordt en dus in een fikse studievertraging wordt 'gedwongen'. Een student verwoordt dat als volgt: "Als ik één vak nog niet heb afgerond terwijl ik constant alles in een keer haal dan neem ik aan dat er wel een uitzondering gemaakt zal worden. Anders streeft men het doel enorm voorbij door mensen een jaar studievertraging aan te smeren." En: "Anders moet ik voor één tentamen een halfjaar wachten voordat ik het weer kan herkansen". Ook relatief vaak genoemd wordt het studeren in het buitenland of het volgen van een stage. Dat kan een vertraging buiten de schuld van de student om tot gevolg hebben: doordat de indeling van het collegejaar in het buitenland of de stageperiode niet strookt met het studieprogramma of gehaalde punten te laat administratief worden toegekend. Een klein deel van de studenten grijpt de open vraag aan om hun ongenoegen te laten blijken over de plotselinge invoering van deze maatregel en de verlate informatievoorziening daarover: "Op het moment dat ik met mijn opleiding startte was ik nog niet op de hoogte van de harde knip. De spelregels worden voor mij dus tijdens de wedstrijd veranderd."

Figuur 14: Andere gronden waarop volgens studenten de hardheidsclausule wordt toegekend (hercodering open vraag, %)

Bron: Enquête Harde Knip 2012.

7 Samenvatting

In dit rapport is gekeken naar de wijze waarop universiteiten invulling geven aan randvoorwaarden om de harde knip tussen bachelor- en masterfase per 1 september 2012 te kunnen invoeren. Daartoe is bij voltijd wo-studenten die in de laatste fase van hun bacheloropleiding zitten en bij premasterstudenten die een schakelprogramma aan de universiteit volgen een online vragenlijst afgenomen. In het onderzoek zijn de volgende aspecten met betrekking tot de harde knip aan de orde gekomen:

- Voorlichting over de invoering van de harde knip;
- Herkansingsmogelijkheden in het afsluitingsjaar;
- Studievoortgang;
- Doorstroom naar en instroom in de master;
- Hardheidsclausule.

In deze samenvatting worden kort per aspect de bevindingen besproken.

Voorlichting over de invoering van de harde knip

De meerderheid van de wo-bachelors en de premasterstudenten is (redelijk) op de hoogte van de harde knip. Het overzien van de gevolgen die de invoering van deze maatregel op hun eigen studie heeft, is minder duidelijk bij de studenten aanwezig, alhoewel ook hier een meerderheid aangeeft in enige mate zicht te hebben op de uitwerking ervan op hun studie. Niet alle studenten ontvingen van hun universiteit informatie over de harde knip (54% van de wo-bachelors kreeg informatie, net als 42% van de premasterstudenten). Meest ingezette voorlichting is de website van de universiteit. Ook zijn premasterstudenten relatief vaak in een persoonlijke brief op de hoogte gesteld. Meer dan de helft van de studenten geeft aan behoefte te hebben aan meer informatie. Dat geldt uiteraard het sterkst voor de studenten die nog niet eerder informatie hierover hebben ontvangen, maar ook van de studenten die al wel informatie kregen geeft een aanzienlijk deel aan extra informatie wenselijk te vinden.

Herkansingsmogelijkheden in het afsluitingsjaar

Om studenten zoveel mogelijk in staat te stellen om ook met herkansingen toch op tijd hun bachelor af te ronden, is het belangrijk dat studenten in het jaar voorafgaand aan de start van de master voldoende herkansingsmogelijkheden hebben. De meerderheid geeft aan dat ze één of hooguit twee keer per jaar de mogelijkheid hebben een tentamen te herkansen. De meeste studenten ontvangen twee tot vier weken na het tentamen de uitslag. Een aanzienlijk deel van de wo-bachelors moet echter betrekkelijk lang op hun beoordeling wachten: twintig procent geeft aan doorgaans minimaal vier weken geduld te moeten opbrengen.

Studievoortgang

Zo'n zeventig procent van de ondervraagde studenten is op koers om op 1 september 2012 met hun master te mogen beginnen. Ongeveer één op de vijf studenten verwacht daar in elk geval nog een deel van het volgend collegejaar voor nodig te hebben.

Plannen na de bachelor

Bijna tachtig procent van de wo-bachelorstudenten en negentig procent van de premasterstudenten is voornemens direct na afsluiting van de huidige studiefase aan de masterstudie te beginnen. De wo-bachelors (premasters is deze vraag niet gesteld) kiezen daarbij in overgrote meerderheid voor een aansluitende master in de meeste gevallen aan dezelfde universiteit waar de bachelor ook gevolgd is. Het percentage dat overweegt voor een andere universiteit te kiezen, is bij universiteiten waar de harde knip al is ingevoerd, hoger dan bij de universiteiten waar dit slechts deels of nog helemaal niet het geval is.

Instroom in de master

Dertig procent van de studenten die direct door wil stromen naar de masteropleiding, geeft aan dat instromen alleen mogelijk is op 1 september. Ongeveer de helft geeft aan dat er minimaal nog een tweede instroommogelijkheid is. Een aanzienlijk deel van de studenten geeft echter aan niet goed op de hoogte te zijn van de instroommogelijkheden. Ook hier liggen kansen voor meer voorlichting van de kant van de universiteiten.

Hardheidsclausule

Studenten rekenen doorgaans niet op enige coulance als het aankomt op de mogelijkheid om onder omstandigheden toch aan hun master te beginnen zonder de bachelor volledig afgerond te hebben. Studenten die informatie kregen over eventuele uitzonderingen, kregen deze informatie met name in gesprekken met de studieadviseur, via de website van de universiteit of van hun medestudenten. Ondanks dat studenten niet verwachten dat universiteiten soepel om zullen gaan met de harde knip, geeft bijna de helft van de studenten aan dat ze indien nodig een beroep zullen proberen te doen op de hardheidsclausule. Belangrijke gronden zullen dan het vaakst ziekte en/of buitengewone familie-omstandigheden zijn. In een open antwoord geven studenten aan dat ze het bovendien niet redelijk vinden dat ze door het ontbreken van slechts een paar laatste studiepunten niet aan hun masteropleiding zouden mogen beginnen. De studievertraging die dat tot gevolg heeft, is voor geen van de partijen bevorderlijk.

Lijst tabellen en figuren

Tabel 1:	Netto respons naar instelling – wo-bachelors.....	4
Tabel 2:	Netto respons naar instelling – premasterstudenten.....	5
Tabel 3:	Status invoering harde knip (collegejaar 2011-2012).....	5
Tabel 4:	Bekendheid met de harde knip, naar invoeringsstatus harde knip (%).....	7
Tabel 5:	Informatie ontvangen van de universiteit over de harde knip, naar invoeringsstatus harde knip (%).....	9
Tabel 6:	Behoeftte aan meer informatie, naar bekendheid met gevolgen voor eigen studie (%).....	10
Tabel 7:	Herkansingsmogelijkheden in laatste jaar voor start master (%).....	11
Tabel 8:	Tijdsduur terugkoppeling tentamenresultaten (%).....	12
Tabel 9:	Verwacht aantal studiepunten (ECTS) op 1 september 2012 (%).....	14
Tabel 10:	Indien van plan door te stromen: al bekend aan welke universiteit? Naar invoeringsstatus harde knip (%).....	16
Tabel 11:	Indien van plan direct door te stromen: beschikbare instroommomenten (%).....	17
Tabel 12:	Mogelijkheid doorstromen naar master zonder bachelor te hebben afgerond, naar invoeringsstatus harde knip (%).....	19
Tabel 13:	Indien nodig: zou je beroep doen op hardheidsclausule? Naar aantal behaalde studiepunten, alleen wo-bachelorstudenten (%).....	20
Figuur 1:	Bekendheid met de harde knip (%).....	7
Figuur 2:	Bekend met de gevolgen van de harde knip voor de eigen studie? (%).....	8
Figuur 3:	Informatie ontvangen van de universiteit over de harde knip? (%).....	8
Figuur 4:	Wijze van informeren over de harde knip (%).....	9
Figuur 5:	Behoeftte aan (meer) informatie over de harde knip (%).....	10
Figuur 6:	Verwacht afrondingsmoment bachelor (%).....	13
Figuur 7:	Doorstroomplannen na afronding bachelor/premaster (%).....	15
Figuur 8:	Indien van plan door te stromen: al bekend aan welke universiteit? (%).....	16
Figuur 9:	Indien van plan door te stromen: welk type master? (%).....	16
Figuur 10:	Indien van plan door te stromen: kan dat toch zonder bachelor te hebben afgerond? (%)...	18
Figuur 11:	Op welke wijze geïnformeerd over hardheidsclausule? (%).....	19
Figuur 12:	Indien nodig: zou je beroep doen op hardheidsclausule? (%).....	20
Figuur 13:	Op welke gronden toch aan master beginnen zonder bachelor te hebben afgerond? (%)	21
Figuur 14:	Andere gronden waarop volgens studenten de hardheidsclausule wordt toegekend (hercodering open vraag, %).....	22